

et repezo, « erubescere » vel pudeat te : et ne steteris super lectum ejus; Complutensia : Ne steteris ad cubiculum ejus; Tigurina : Pudeat te concubere cum muliere vivo juncta, at hac ancilla evanuspian attendere pudicitiam, et ad lectum ejus accedere; alii : Pudeat ob contemplationem maritatae mulieris, ob curiosam sollicitationem ancilla ipsius, et ne steteris ad lectum ejus.

Decima quarta res valde erubescenda, est curiosus aspectus et initius mulieris conjugate; hic enim est signum et initium adulterii, cuius tantum apud omnes gentes est probatum tanta in familiam et rem publicam injuria, ut marii queque ac judges ubiis fere locorum illud morte vindicent. Huius affine est tentare ancillam ejus, honor enim ancille est honor domine, mariti et totius domus. Paulo alter Paladius, q. d. Erubescere, non conceperis uxorem alienam, nec ab ejus ancilla seruteris quid sua domina faciat, eam ad lenocinium domine sollicitando; neque noctu stes foris gyranu domum, ubi lectus ejus est, scilicet domine. Itaque Auctor deferret a conceperientia uxoris alienae, et a sollicitanda ejus serva, ut hec sollicet; et a circumveniendo loco, ubi uxori aliena lectura habet.

Hic sensus valde commodus et appositus est, eisque innuit in seruteris, ac solletem lenones per ancillas parare sibi adiutum ad heras.

Mystice hanc omnia sic explicat noster Alvarez de Paz, De Mortificat. hominis inter. lib. II. part. II. cap. III: Hec, inquit, tibi confusio sint occasio, si in conspectu parentum, scilicet Christi et Ecclesie, rem creatam immodece amans, fueris spiritualiter fornicatus: si fueris coram Deo omnium iudice et omnipotente mentitus: si in aliquo in conspectu ejusdem iudicis tu ac factoris deliqueris: si plebem aut congregationem, in qua vivis, iniquitate scandalizaveris: si socium injurya feceris: si in domo tua de furto in legem Dei admissi notatus fueris: si in convicio superius primas sedes elegeris: si numeri tuo minime satisficas, tuam famam denigraveris: si salutantes te pra arroganter non salutaveris: si intentis aut minus pudicis aut canticis oculis pulchram mulierem asperceris: si ad ampliores dignitatem evectus, propinquos aut amicos habitos in humili statu, contempneris. Pro his et aliis similibus, que peccata sunt, tibi erubescendum est: at pro illis, quae a natura ex divina providentia ordine suscepisti, nulla est habenda confusio.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cap. praecedenti docunt, de quibus erubescendum: nunc docet, de quibus non sit erubescendum. Igitur sicut ibi sedecim species pudoris boni assignavit, ita hic tredecim species pudoris mali assignat. Inde vers. 9 usque ad 13, agit de custodia filiarum, et carentibus quitteribus. Denique a vers. 15 usq. ad finem agit encamiamen sapientie et omniscientiae Dei in admirabili solis, maris, veterorunque operum fabrica, dispositione et gubernatione.

1. Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi, et eris vere sine confusione, et invenies gratiam in conspectu omium hominum: ne pro his omnibus con-

fundaris, et ne accipias personam ut delinqnas. 2. De lege Altissimi, et testamento, et de judicio justificare impium, 3. de verbo sociorum et viatorum, et de datione hereditatis amicorum, 4. de aquilitate staterae et ponderum, de acquisitione multorum et paucorum, 5. de corruptione emptionis et negotiatorum, et de multa disciplina filiorum, et servo pessime latus sanguinare. 6. Super mulierem nequam bonum est signum. 7. Ubi manus multe sunt, clade; et quodcumque trades, numera, et appende: datum vero, et acceptum omne describe. 8. De disciplina insensati et fatui, et de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus: et eris eruditus in omnibus, et probabilis in conspectu omnium vivorum. 9. Filia patris abscondita est vigilia, et sollicitudo ejus auster somnum, ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur, et cum viro commorata odibilis fiat: 10. nequando pollutus in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveiciatur: ne forte cum viro commorata transgredietur, aut certe sterilis efficiatur. 11. Super filiam luxuriosam confirma custodiem: nequando faciat te in opprobrium venire iniurias, a detractione in civitate, et objectione plebis, et confundat te in multitudine populi. 12. Omni homini noli intendere in specie: et in medio mulierum noli commorari: 13: de vestimentis enim procedit tinet, et a muliere iniurias viri. 14. Melior est enim iniurias viri, quam mulier beneficius, et mulier confundens in opprobrium. 15. Memor ero igitur operum Domini, et que vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus. 16. Sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini plenum est opus ejus. 17. Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quae confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua? 18. Abyssum, et hor hominum investigavit: et in astutia eorum excoxitavit. 19. Cognovit enim Dominus omnem scientiam, et inspexit in signum avianum: tanta que praeferuntur, et que superuentura sunt, revelans vestigia occulorum. 20. Non prater illum omnis cogitat, et non abscondit se ab eo illius sermo. 21. Magna sapientia sue decoravit: qui est arte seculum et usque in seculum, neque adjectum est. 22. neque minuitur, et non egit alicujus consilio. 23. Quam desiderabilia omnia opera ejus, et tanquam scintilla, que est considerare! 24. Omnia haec vivunt, et manent in seculum, et in omni necessitate omnia obaudient ei. 25. Omnia duplicita, unum contra unum, et non fecit quidquam deesse. 26. Uniuscujusque confirmavit bona. Et quis satiabitur videntis gloriam ejus?

PRIMA PARS CAPITIS.

1. NON DUPICES SERMONEM AUDITUS DE REVELATIONE SERMONIS ABSCONDITI. — Hic pertinent ad finem capituli precedenti. Est enim hic decima sexta et ultima res erubescenda. Unde Graeca haec eadem phrasim quo precedendia enuntiant, hoc modo, ἀπὸ διατρέψεως καὶ ἀπὸ ιδοῦ καὶ ἀπὸ τοπού, id est ab iteratione, et sermoni auditus, et id est exegeticus, idemque valeat quod id est) a revelatione sermonum absconditorum, supple et repeate, erubescere; Tigurina : Pudeat te, quod auditione acceptum fuerit, enuntiare alteri, et res secretas effature. — Itur, « non duplices, » id est non iteres, « sermonem auditus, » quem sedem audiuit ut secretum: quod tibi semel dieum et commissum est, secundo dicere, alterique revelare nolis. Unde explicans subdit: « De revelatione sermonis absconditi, » subaudi et repetete, « erubescere, » q. d. « Duplice sermonem auditus » non est aliud, quam revelare sermonem absconditum: cuius rei queque pudere debet; habet enim speciem infidelitatis et prodictionis. Huc facit illud Isocratis, ad Demonicum: « Diligentissima serva verborum quam pecuniarum deposita. Oportet enim bonus viros morem iuramento fideliorem prestare. » Laudat Maximus, sera. 20, Demosthenem, cui cum quispiam exprobaret oris graveolentiam, respondit: « Bene dies, multa enim in eo secreta computuerunt. » Solent enim res in occulto congeste comprescere.

ET ERIS VERE SINE CONFUSIONE (graece αἰσχυνόμενος, id est pudibundus), ET INVENIES GRATIAM IN CONSPETU OMNIUM HOMINUM. — q. d. Si hic sedecim erubescenda, quae jam recitavi, observaveris, deinceps erubescas, ac proinde ea cavaeras, utique eris pudibundus et verecundus, prouulque ab omni confusione et ignominia, ideoque gratiosus apud omnes homines. Pudibundus enim studiosus cavit omnia pudenda, quacumque scilicet ei confusione, id est pudorem et verecundiam, creare

possunt. Sicut ex adverso impudens et inversus multa corda Dei visionem, pacificis Dei filiationem.

HUCUSQUE RECENTIUS SECDECIM RES, DE QIBUS EST ERUBESCENDUM: NUNCA CONTRARIO SUBJUNGIT TREDUCEM, DE QIBUS NON EST ERUBESCENDUM.

Quare hic proprie incipit, cap. XLII. Dicit ergo: « Ne pro his omnibus, » que solleit jam dictum sum, « confundaris, » grece *ἀπορεῖσθαι*, id est pudefias, verecunderis, erubescas: ita ut ob pudorem ea omittas et negligas. Unde id explicans subdit: « Et ne acipias personam, ut delinquas, » q. d. Ne ex metu et verecunda adeo respicias et reverearis personam aliquam, ut propter eam aliquid contra legem, aequitatem, vel honestatem committas et pecces. Perversus enim est pudor, qui ad peccatum cogit vel impellit. Tigurina: *In his omnibus ne des locum pudori: ne persona cedas, ut delinquas; ali: Ne de his te pudent; neve suspicaris personam, ut pecces.*

2. DE LEGE ALTISSIMA, ET TESTAMENTO, ET DE JUDICIIS JUSTIFICARE IMPUM. — Repeate, « ne confundaris. » Prima hec res est, de qua non est erubescendum, q. d. Ne confundaris, neve te pudeat legis Dei Altissimi, quod scilicet eam servet vel defendas. Ipsa enim est « testamentum patrum, » id est ultima voluntas Dei continens ejus pacta et promissa, que legem servantibus pollicitum est et preparamvit. Multi enim ex pudore legem Dei publicae coram hominibus mundanis et vanis servare non audent, quibus communatur Christus: « Qui me erubuerit, et meos sermones: hunc Filius hominis erubescet, » Luc. ix, 26. Tigurina: *Ne des locum pudori in lego, et pacto Altissimi, q. d. Nullus te pudor astringat ad violandam legem et testamentum Dei; vel melius: si legem et testamentum Dei servasti, nulla propterea afficiaris verecunda. Jubes lex Dei pati iudicari, offere alteram maximam pertinetiam unam, ministrare servis nostris. Si haec facimus, injustum est ut propterea afficiamus verecundiam, licet nobis id ali imprudente. Ita vero adeo nos legis Dei pudore non debet, ut de ea exsultare et gloriari debemus juxta illud, cap. XXXIX, 11: « In lege testamenti Domini glorabitur. » Summa enim homini gloria est, quod Deo suo obediens, obsequatur et serviat, juxta illud, cap. XXII, 38: « Gloria magna est sequi Dominum. » Hugo per « testamentum » accipit novum, quod Christus insituit et sua morte fecit, de quo S. Augustinus: « O mira dispensatio, a testatore fugient heredes, et intentur in cruce latrones! » In hoc testamento septem legavit, pauperibus regnum celorum, mitibus terram viventium, lugentibus consolationem, esurientibus justitiam satiationem, misericordibus misericordie consecutionem,*

Secunda res non erubescenda, est veracitas judicis, q. d. Ne confundaris, id est pudore suffundaris; et ne acipias personam, ut propter respectum et reverentiam personae cujuspiam, « de judicio, » id est in judicio, justificare impium: ita in gratiam potius perveras judicium, canسانque ei qui jus habet, abjudicet, et ei qui non habet, abjudicet. Tigurina: *Ne des locum pudori: ne persona cedas in eum in omnibus sequentibus repetenda sunt) in iudicio, quo secundum impium justificatur. Causam dat S. Isidorus, lib. III Sentent. cap. LII: Qui enim, inquit, consangnitatis vel amicitiae favore, sine iniuriarum odio, iudicium pervertunt; sicut dubio in Christum, qui est veritas et justitia, peccare noscentur. Hoc est, quod in sensu mystico taxat Deus per Ezechielim, cap. XIII, vers. 19: « Et violabunt populum meum, propter pugillum hodie, et fragmen panis, ut interficerent animas quae non morientur, et vivificant animas quae non vivunt. » Nam, ut exponit S. Gregorius, hom. 27 in Evang.: « Non morientem interfici, qui iustum dammatur; et non iustum vivificare mittitur, qui reum a supplicio absolvere conatur. » Per regulatum est illud, iudicem, si fieri posset, executum esse aportare, ne quicquam litigantium agnoscat. Hinc Plutarachus in lib. De Iside: « Thabis, ait, iudicium imagines visuram absque manus, et summi iudicis oculi coniuncti, eo quod justitia non muniperatur capituli, nec hominum vultus fluctuat. » Item Deuter. i, 19, sic Deus iudices informat: « Quod iustum est iudicare: sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distinzione personarum, at parvum audietis ut magnum: nee accipietis cujuspiam personam, quia Dei iudicium est. » Huc spectat illud Petri Ravennatis, apud Nanium, in Iudice: « Nihil adeo gloriose lucet in iudice sicut amare et exhibere iustitiam sine omni acceptione personarum. Teste enim Tullio proverbiatorum dicitur: Exult personam iudicis quisque amicem induit. Aequitas, cui iudex obsequitur, sinistram odii vel amoris dexteram ostendit. Nam talis esse debet juris minister, ut in eius manu nullius auctoritate personae titubet aut vacillet libra iustitiae. »*

3. DE VERBO SOCIORUM ET VIATORUM. — Tertia res non erubescenda est: Ne confundaris « de verbo sociorum et viatorum, » grece, *ἀπορεῖσθαι καὶ ξένωσθαι.* Quod primo, Tigurina: *Ne des locum pudori in salutandis sociis et viatoriis.* Vatibus: *In compellandis sociis et hospitiis.* Secunda, Palacius: Solent socii, inquit, verbo quedam dicere, que nos pudore suffundunt: sicut idem et viatores, qui ut provocent ad risum, prola-
jacent in eum cui occurrit. Non enim ergo, ne rubore perfundam ex verbis sociorum, ne enim hostes sunt, qui injuria causa illa dicant: sed sunt socii, qui risus aut amoris causa non

provocant ad ruborem. Similiter ex verbis viatorum: nec enim illi ob contumeliam, sed ad alleviandum via laborem, scurrilia illa profundunt.

TERTIO, ALI MELLUS λόγοι, ID EST VERBUM, VER-
TUT RATIONEM, CAUSAM, ITEM, NEGOTIUM, Q. D. NE CONFUNDARIS IN RATIO^E, LITE VEL CAUSA, QUAM SOCIUS TUUS HABET CUM EXTRANEIS, QUALES SUNT VI-
TORES, STARE RECUTUS PRO VERITATE ET AQUITATE; UT OB
SOCI TIBI AMICITIA CONJUNCTI METU ET REVER-
BILITATE, ILLI PRÆTER IUS FAVAES ET EXTRANAE INJU-
STODOMINIS; MALENS OFFENDERE DEUM QUAM SO-
CIMUM, AC VIOLARE JUSTITIAM QUAM AMICITIAM.

Secunda explicatio plana est, naturalis et ob-
via; sed tertia profundior, eamque exigere vide-
tur: *et ne acipias personam ut delinquas, vers. 4,*
quod ad sequentes hosce casus referendum est.
Alier hec explicavit Rabanus, Lyranus et Diony-
sius; sed sensus eam datum videatur genuinus.

Quarta est: Ne confundaris DE DATIONE HER-
EDITATIS ANICORUM, — grece *τράπαιον*, id est socio-
rum et sodalium; qui scilicet in eadem hereditate participant, et partem obtinere debent, q. d.
In distributione et divisione hereditatis aequaliter et fideliter inter socios et heredes dividende noli ex pudore uni plus favere quam alteri, uni plus tribuere et dare quam alteri. Hoc enim est plus justitiae, plus fortunae, sive multum, sive pa-
rū luceris et possideas; sed sorte tua justa
parta contentus esto. Pluris enim est justitia,
quam opes immense: pluris est paupertas justa,
quam abundantia injusta. Rursum non pudeat
te sectari parva lucra, quia per parva multiplicata gradatim pervenient ad magna. Unde He-
breorum est proverbium: « Melius est lucrari multa quinque, quam pauca decem; » quia multa quinque addita, maiorem numerum efficiunt,
quam pauca decem. Ita Palacius. Unde Tigurina:
Non pudeat te in possidendi sive multis, sive paucis. Hic facit paradoxum mercatoris, cuius superius memini: « Datus sum emendo caro, et ven-
dendo vili prelio. » Alter Lyranus et Dionysius,
q. d. Pudeat te multa lucrari per rapinam, pudeat item te pauca lucrari per tuam inertiam et des-
diam. Verum prior sensus est genuinus.

4. DE AQUALITATE STATERE ET PONDERUM, DE
ACQUISITIONE MULTORUM ET PACCORUM. — Quinta res
non erubescenda, est aequalitas et justitia statera
et ponderum, q. d. Ne confundaris, nec pudeat
te exactum esse in servanda aequalitate mensura-
rum et ponderum: et si alios passim in ea
fraudem facere cernas, ipsique te rideant quasi
scrupulosum et imprudentem, qui non noris ma-
lii arbitrii occulere rem tuam augere, iuxta illud
Psal. LX, 10: « Mendaces filii hominum in sta-
teris: ut decipiunt ipsi de vanitate in idipsum. »
Tigurina: *Ne des locum pudori in adiquanda libra,*
aut ponderibus, grece πρι πάροις τράπαιοις, id est in
accusatio examini statera ex ponderum. Multi enim
avari institoris, et si ex propone non current in-
equalia pondera, tamen negligunt examinare an
iniqua sint: immo cum suscipiant ea talia esse,
dissimilant gaudentque, putantes peccatum in-
justitiae in hac iniquitate tegi per incipientem
vel ignorantiam affectatam: qua in re graviter
errant.

Mystic Rabanus: « Statera dolosa, inquit, non

tantum in mensuratione pecunia, sed et in judi-
ciali discretione tenetur. Qui enim alter causam
pauperis, alter potestis; alter sodalis, alter aut-
er digni; statera utique liberat iniqua. Sed et is

qui sua bene gesta meliora quam proximorum,
suaque errata judicial leviora quam aliorum, tru-
tina ponderat dolosa. Necnon et ille, qui onera
importabilia imponit in humeros hominum, ipse
autem uno digito suo non vult ea tangere. Ille
etiam, qui bona in publico, et mala agit in o-
cculo, pro iniuritate libra dolose abominatur a
Domino. At qui sinceriter agit in omnibus, qui
causam et causam aqua lance discernit, et nimirum
justi judicis voluntati et actioni congruit. »
Mysticas alias septem stateras, quibus expen-
denda sunt singula cujusque opera, recensabo
Prov. XI, 1.

Sexta: Ne confundaris « de acquisitione mul-
torum et pacorum, » q. d. Non pudeat te quod
ali injuste per dolos pondera multum lucre-
tur, tu vero per justa luceris pauca: quia me-
lius et fructuosius est parum lucrari justa, quam
multa injuste. Aut, q. d. Non pudeat te tua
justitiae, justaque fortune, sive multum, sive pa-
rū luceris et possideas; sed sorte tua justa
parta contentus esto. Pluris enim est justitia,
quam opes immense: pluris est paupertas justa,
quam abundantia injusta. Rursum non pudeat
te sectari parva lucra, quia per parva multiplicata
gradatim pervenient ad magna. Unde He-
breorum est proverbium: « Melius est lucrari
multa quinque, quam pauca decem; » quia multa
quinque addita, maiorem numerum efficiunt,
quam pauca decem. Ita Palacius. Unde Tigurina:
Non pudeat te in possidendi sive multis, sive paucis. Hic facit paradoxum mercatoris, cuius superius
memini: « Datus sum emendo caro, et ven-
dendo vili prelio. » Alter Lyranus et Dionysius,
q. d. Pudeat te multa lucrari per rapinam, pudeat
item te pauca lucrari per tuam inertiam et des-
diam. Verum prior sensus est genuinus.

5. DE CORRUPTIONE EMPIONIS ET NEGOTIATORUM,
ET DE MULTA DISCIPLINA FILIORUM, ET SERVO PESSIMO
LATUS SANGUINARE. — Septima res non erubescenda
est: Non confundaris « de corruptione empionis
et negotiatorum. » Ita Rabanus, Lyranus, Diony-
sius: licet alii nonnulli pro corruptione legant
corruptionem, huncque dent sensum, q. d. Non
pudeat te de reprehensa vel vitiosa corruptione
empionis et mercatorum. Verum Romana, Ra-
banus, Lyranus, Dionysius et alii constanter le-
gunt corruptionem, q. d. Non pudeat te quod vi-
deas multos mercatores tui similes, corrumperes
merces, quas vendunt, earumque pretia, itaque
multum ditescere; cum tu integras vendas merces,

Justoque pretio, ideoque parum dicas. Pharis enim est integritas conscientiae cum paupertate, quam corrupcta conscientiae cum magnis thesauris.

Aut potius, q. d. Non pudeat te corrumpere emptionem, grecē πάρη, id est venditionem, vel auctionem publicam negotiatorum, cum scilicet ipsi faciunt monopolum, et inter se, uti siue fit, vel tacite, vel expresse conspirant, ut merces pluris non emant; vel minoris non vendant; est preium plus justo augent vel innominant, q. d. Non pudeat te turbare et dissipare monopolia, et conspiraciones iniquas mercatorum, quibus res vel pluris justo vendunt, vel minoris justocount; offrendo scilicet preium majus in emptione, ac minus in venditione; illudque r. s. sed moderatum.

Huic expositioni facit quidam Graeci codicis, qui habent: *Non pudeat te ταξιδεύειν πάρησον*, id est de emptione incorrupta, hoc est honeste fidei, que fit justo pretio. Communiter tamen legunt ταξιδεύειν πάρησον, q. d. Non pudeat te de differenti venditione; quod, scilicet, in pretio differas a ceteris mercatoribus, plus ἢ πολὺ rigidis, tamenque merces moderate pretio dividendas. Adde, διατέξεις (unde deducitur διάτεξις) significare distractare, divellere, perdere, resolvere, discutere; quod Noster verit corrumperet, q. d. Non pudeat te distractare et dissipare iniquas mercatorum conspiraciones, quibus explicite vel implicite conspirant, ut merces minoris justo emant, vel pluris justo vendant; sic enim patriciatheries justicia, ac in rem publicam iustum mercum preium inducunt. Per emptionem intelligunt venditionem, ac vice versa per venditionem intellige quoque emptionem; hoc enim sunt correlatae; ac in actione publica, quam significat πάρησον, que ac alia quavis, utraque intervenientia necesse est.

Alius Jansenius, q. d. Non pudeat te in differentiis, controversiis et litibus (hac enim significat ταξιδεύειν), que de venditione et emptione orinuntur inter mercatores, circa gratiam et verendum judicare pro equitate; illique rem addicere, cui ex iustitia debetur: esto partem adversarii tibi amicis offendere debes.

Porro codices Greci Romae correli pro διάτεξις, id est differentiis, contrarie legunt ἀπάρησον, id est indifferentiis, hoc sensu, q. d. Non pudeat te de indifferenti venditione, ut scilicet in differenti et equali pretio vendas omnibus, non pluris: externis quam civibus; non pharis militibus quam rusticis, non pluris ἄμινις quam amicis. Unde Tigurina: *No des locum pudori in equabilis venditione mercium*; aliis, *indifferenti venditione mercatorum*, id est, « que fit æquabilis nec varia, cujus ratio non sit diversa, ut res venias ploris minoris venditor: » aliis rursum verit: *Non pudeat te de indifferenti, id est fortuitarum rerum mercatu et negotiatoribus*; aliis: *Non pudeat te de indifferenti venditione, ut fiat oppositio inter indifference*.

7. UBI MANUS MULTAE SUNT, CLAUDI ET QUODCUMQUE

QUE TRALES, NUMERA, ET APPENDICE: DATUM VERO ET ACCEPTUM OMNE DESCRIBE. — Unicima est haec res non erubescenda, q. d. Cui multi sunt homines et famuli, multaque manus, ut inter eas probabile sit aliquis esse furaces, res tuas claudere observa, ne quis eas fuerit. Cum vero supelletem vel mensalem vel cubicularem similemve alieni traderet, sportebit, ne quid ex ea vel furto vel negligenter derperas, primo, eam numeris, alterique adnumeris, ut eodem numero tibi reddit et remuneret; secundo, si res est, qua libra appenditur, ac pro pondere astimatur, appende illam, ut rem eadem pondere tibi reddat et rependat; tertio, in libro ratione datum omne describe, neque ac acceptum; ut constet quid功德, quidve ex dato repperis, quidve tibi recipiendum restet. Hec enim exacta diligenta a viris prudentibus non vertetur tibi pudori et ignominie, sed prudentie et providentie: esto famuli furices similesque ideo vocati vocentur, tenacem, scrupulosum. Quocirca hac praxi utitur economi industria principum, cardinalium, ecclesiarum, monasteriorum, etc., eaque ratione res coram integras conservant. Nam Hispanorum est proverbum, ait Placitus: In area notatur crudelitas.

Tigurina, ut pari syntaxis haec effaret, quia praecedens, pro claudere verit claudendo: quia Hebrei, inquit, eadem est vox intuitivi et imperativi. Verum, etsi Hebrei: si cadem, Graeci tamen non est eadem, sed diversa: πάντες enim tantum est imperativus significans claudere, non vero intuitivus, ut significet claudere, vel claudendum. Sic ipius label Tigurina: *No des locum pudori, claudendo* (quod, elatas cellis et arcis) ubi manus multae sunt: in eo quod cupiam tradituras es, ad numerum pondusque tribuendo, omniaque dando vel accipiendo syngraphis testata.

8. DE DISCIPLINA INSENSATI ET FATUI, ET DE SENIORIBUS, QUI JUDICANTUR AB ADOLESCENTIBUS. — Duodecima res non erubescenda est « disciplina insensata »; sed ultra, scilicet, quam scilicet des et doceas insensatum; ac passiva, quam scilicet capicias et discas ab insensato? Palacius passim accepit, q. d. Si quid te iudicatur, ne te pudent ab eo disere:

Quandoque est oltor verba opportuna locutus.

Et late nonnunquam margaritam sub cometa. Exempla tibi sit Silemus Alcibiades, et S. Augustinus eliam a pueru doceri paratus. Ergo non adeo quis, quam quid dicat, est attendendum. Heo Palacius.

Verum melius « disciplinam » accipias active: Haec enim proprie convenit insensato et stulto, q. d. Non confundaris, nec pudeat te disciplinam dare, id est, corrumpere et castigare insensatum et stultum, ut a stultitia desistat: ab haec enim castigatione multos retrahit pudor, ne, scilicet, videantur, quod cum stultis agant, a quibus vici-

sim stulta diceria et scurrilia audire et exciperis debeat. Unde Tigurina verit: *Ne des locum pudori insipientibus et stultis erudiendi; Vafabius: castigandis; ali: Ne te pudent in castigatione demens et stulti.*

Decima tercia, et ultima est: Ne confundaris de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus: de senioribus, « scilicet adjuvandis et defendendis, ait Jansenius. Aut potius et germanus: Non pudeat te « de senioribus », id est seniorum, grecē πατέρων, id est extreme senum, decrepitorum, silversiorum, Hebrei enim min: id est de, cum ablative, sumum pro regimine genitivi, q. d. Non te pudent extreme senum, ut eos tecum, cum a junioribus petulantiter judicantur, ridentur, vexantur. Non te pudent decrepitorum causam agere, eisque patrocinari contra petulantiam adolescentium eos subsannandum. Noster r. t. ιακώπιον, id est senioribus, immediate retulit ad πατέρα, id est de, quod processit. Alii vero id ipsum referentes ad πατέρα, id est disciplinam, sic vertunt: *Non te pudent de disciplina decrepitorum*, id est non te pudent admovere et modeste corripere decrepitos, quando disceptant cum adolescentibus se quasi deliros irridentibus, dicendo: *Bone vir, semes ex et grandavus: noli curare quid juvenes isti insolentes dicant; pertransi, quasi non audias: ita illes et probra vitabis et sopiae. Non convenient te decrepitu contendere cum juvenibus: hoc enim dedecet rectatem, gravitatem et prudenter tuam. Unde Complimenti et Romani vertunt: No confundaris de disciplina amentis; et fatui, et decrepiti litigantis cum adolescentibus; Tigurina: No des locum pudori, cum decrepitu jus cum juvenibus experitur, ut scilicet vel decrepito vel juvenili contra jus favas, consanguine iniqui foreas et defendas: sed ei, cui jus competit, sive is decrepitus sit, sive juvenis, illud ipsum tribuas et addicas. Alii vertunt: Ne te pudent, nevo personam accipias in decrepito sene (defendendo, vel admonendo, et dirigendo) disceptante cum juvenibus.*

Porro Palacius hoc membrum, neque ac precedens, passim accepit, q. d. Si eliam: seniores te aliiquid doceat, tu ab illis disce, quamvis illi iudicentur, aut eliam rideantur ab adolescentibus; est enim in canis prudentia. Qui et adlit: alius sensus esse potest: Si seniores petulantiter ad iudicium ab adolescentibus, te nihil pudeat contrebere senem iustum ferre iudicium; sicut Daniel, cap. xii, licet pueri iudicavit et condemnaverit senes adulterios insidiantes Susanne.

EPISTOLA: ERUDITUS IN OMNIBUS, ET PROBABLIS (grecē διδασκαλία, id est probatus) IN CONSEPUTU OMNIS VIVORUM. — Ita Romana; hoc enim significat Graecum μάρτυς τόπος, id est omnis viventis. Purpular ergo Jansenius et alii pro eorum legendis virorum. Sensus est, q. d. Si haec sedecim erubescenda, que rocessui, erubueris et caveris; ac vicissim tredecim non erubescenda, non eru-

bueris, sed audacter feceris; eris *πανθεύσεις*; id est recte institutus, bene moratus, vere sapiens et prudens, ac ut talis probaberis, laudaberis et celebaberis ab omnibus viventibus. Complut-

sia vertunt: *Et eris eruditus, veras et approbatas coram omni vivente; Tigurina: Ita domum eruditus vera fueris, omnique vivo commendatus; Vatablus, probatus.*

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE CUSTODIA FILIARUM ET CAVENDIS FEMINIS. HÆ ENIM PUDOREM ET INFAMIAM, DE QUA HACTENUS EGIT, HOMINI CONCILIANT.

9. FILIA PATRIS (græce *τέκτη*, id est patri in dñivo) ABSCONDITA EST VIGILIA, ET SOLLECTUO EJUS AUFERT SOMMUM, NE FORTE IN ADOLESCENTIA SUA ADULTA EFFICIATUR, ET CUM VIRO COMMORATA ODISILLIS FIAT. — Sensus est, q. d. Filia patri suo affect occultam vigiliam; hoc est clam oportet patrem vigilare in statu et mores filie; adeoque hæc vigilia vigilansque et perpes sollicitudo, ut congrua etate nuptui tradatur, nec a quopiam juvente decipatur, vel pravi quid haerit et adiscat, patrem ita coquit et affligit, ut sepe noctu ei somnum adimat. Tigurina: *Filia patri occultam effert vigiliam, et somnum abigit sollicitudo ejus.* Porro prima patri de filia sollicitudo est illa, quam subdit: *Ne in domo paterna adulta* (ita legendum cum Romanis, non «adultera», ut Jansenius, Palacius et alii) *efficiatur*, græce *παραπάσσα*, id est ne superadulta, ne florat etatis (hunc enim significat *ἀρχή*) predelecta, ne senescal, ne vigore decrecat, ne marcessat etate. Tigurina: *Ne maturitas atavis ejus exolescat.* Romana: *Ne fiat superadulta* (minus recte Complutenses: *Ne forte abutatur flora atavis*), ut iam flore juvenitus præterito, et vigore etatis deforescente, minus speciosa minusque gratiosa sponsum sibi parem inventre nequeat, juxta id quod hoc illudens Paulus ait, I Corin. vii, 36: «Si quis autem turpem se videri existimat superem virginem, quod sit superadulta (græce *τελείωση*: quod idem est cum Nostro *παραπάσση*), et ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat. » Hinc rursum timet pater, ne filia sua adulta «cum viro commorata», illi «odibilis fiat», et ab eo repudiet. Sepe enim transeunt flores juventus, transit pariter amor; et que juveniles erant viris in deliciis, grandevia sunt fastidio. Quocirca Hebrews permisum erat libellus repudi, quem dabant uxori exose, itaque eam a se ablegabant, cum ejus sepe æque ac parentum ignominia et damno. Quocirca Syrus verit: *Filia patri suo oneri est valde, et cura ejus aufert somnum ipsius in juventute sua, ne male audiatur, et a marito suo ne spernatur.*

Ratio a priori est, feminæ sexus et etatis levitas, infirmitas, inexperientia, inconstantia. Tristum est illud:

Quid levius vento? fulmen. Quid fulmine? fama. Quid fama? mulier. Quid muliere? nihil.

Ratio extrinseca est, quia plurimi sunt Pharaones, Abimelechi, Schemi, Thesee, Parides, Jasones plurimique alii puellarum pulchritudinis et pudicitiae astulissimi exploratores, dolosissimi insidiosi, violentissimi raptiores, et impromissi corruptores, ut Argo centeculo custode opus sit ad uitandum contra eos filiarum virginitatem. Virginibus enim magis, quam corruptis, ab eis laquei tenduntur; idque asti diaboli, ut florem et decus virginitatis, qua filia nihil habet pretiosius, ei adimat et disperdat. Unde, ut sit S. Augustinus, epist. 5: *Olim deorum probra non solum in fabulis audienda posuit, verum etiam in theatris spectanda proposuit, ubi crimina plura essent quam numina.* «Huius Siracidis sententia antistrophæ est illa Ben-Sira, alphabet. 2, littera Teth: *«Thesauros vanus qui frusta et in vanum occulatur, cum occulatur nolit; unde ali virtus, absconso vano»* est filia patri suo, qui dum metuit, noctu non dormit. » Et littera Iod: «Dormit, non dormit (id est dormiendo non dormit); vix parvumque, et anxie dormit» custos pueræ parvula: forsan in adolescentia sua decipiatur, et adulteri facta scortabitur. » Nam virgo vilium passa, ubi exoleverit, et nubiles annos egressa fuerit, fere meritis evadit. Et littera Cheth: «Chari sunt cuivis homini mares: sed ut patre feminorum. » Quod Hebrewra Rabbini dicunt: «Beatus ille, qui filios habet masculos; sed ut patre femellarum. » Addunt idem: «totam mundi machinam lugere, quando puella nascitur; et contra gaudent, cum mas editur. » Sed haec Rabbino rum sunt commenta.

10. NEQUANDO POLLUTARI IN VIRGINITATE SUA, ET IN PATERNIS suis (adibus) GRAVIDA INVENERAT. — Secunda patris sollicitudo de filia est, ne ante conjugium dum in paterna domo degit virgo, ab adolescentia quoipiam decipiatur et impregnatur; quod ipsi ac patri ignominiosum ergo ac damnosum erit: nemo enim honestus vitiam ducere volet. Tigurina: *Ne stupro polluantur in sua virginitate, neve in domo paterna hab. gravida.*

NE FORTE CUM VIRO COMMORATA TRANSGREDIATUR, AUT CERTE STERILIS EFFICIATUR. — Tertia sollicitudo patris est, ne filia in coniugio cum viro degens prævaricetur, et transgrediatrum legemque conjugij per adulterium; neve sterilis evadit. Tigurina: *Ne quando viro juncta, faciat flagitium; aut ne in matrimonium data sterilescait. Concepit*

Ben-Sira, litter. Caph: «Cum nuptia erit filia, inquit, tu anxius eris de ea valde, dicens: Forte liberos habebit, forte non habebit; et cum semenerit, ne forte beneficia exerceat. » Multe enim sens et unu ob paupertatem, persecutionem, emulacionem, vindictam, aliamque molestiam, fiunt magna et sage, deductum se demoni, ut ab eo miseria liberentur, vel bonum concupiscentum assequantur. Quo facit illud Pollio: «Qui multiplicat uxores, multiplicat beneficia. » Uxor enim typotropa ut ad se placiat maritum, et ab emula avertat, dabit ei philtriu *n*, aut emula loxiom ut eam perimit.

Porro et steriles frat Lyranus exponit, et dat causam: Ex nimio, inquit, concubitu: hic enim facit sterilem; nam libido in tenera etate nimiam appetitum moveat; haec nimium concubitu: hinc prodit sterilitas. Potest etiam exponi sic, q. d. Aut certe in poemam libidinis admisse in domo paterna, Deus eam faciat sterilem in domo arit.

11. SUPER FILIAM LUXURIOSAM CONFIRMA CUSTODIANA: NEQUANDO FACIAT TE IN OPROBRIUM VENIRE INIMICIS, A DETRACTIONE IN CIVITATE, ET OBJECTIONE PLEBS, ET CONFUNDAT TE IN MULTITUDE POPULI. — Porro luxuriosa græce est *παραπάσση*, quod Noster, cap. xxvi, 13, verit: *Nou avertendum se, id eslascivam, procacem, impudentem, in libidinem pronata.* Huius enim firma custodia adhibenda est; ne, si libere cum juvenibus agere permittatur, eis se prostitut, itaque patrem probro afficiat: «A detractione, » id est ob detractionem vicinorum et civium, qua tam familiæ ob lasciviam, quam patri ob negligenter ejus custodiam obtrectat; eumque vocent patrem merecritis: «El objectione (ita legendum cum Romanis, non abjectione) plebis, » qua plebs palam filie fornicationem patri et tacitum in eam consensum impropriet, et in os objicit. Græce est: *Nequandæ faciat te τελείωση, id est risum, irrisiōnem, gatulationem, hostibus, κακοῖς τε πάνται, καὶ ταῦτα κακά, id est: fabulam in civitate, famosum in populo.* Complutensis: *Ne faciat te ludibrium hostibus, loqulam in civitate, et appellationem populi.* Romana: *Nequando faciat te gaudium inimicis, fabulam in civitate et vocatum populi, ut scilicet populū publice to vocet et appellat lenonem, cornutum, scortatorum, etc.* Tigurina: *Filia invercunda custodiatur adulte; ne te in ridiculum faciat inimicis, civitatisque fabulam; ne famosum in populo, neve in vulgo reddat ignominiosum.* Nam lege Mosis filia in domo patris *τυρικα*, jubeatur ante ipsum domum patris lapidari. Deut. xxii, 21, que summa erat ignominia: *nam patri quam filie.* Unde Syrus: *Fili nā, èper filia tua constitue custodian, ne faciat tibi nomen malum, et fabulam, et oblocutionem in populo, et in congregatione civitatis tua ignominiam induat tibi in oblocutionem populi.*

12. OMNI HOMINI NOLI INTENDERE IN SPECIE: ET IN MEDIO MULIERUM NOLI COMMORARI. — q. d. Nulli ho-

mini intendo (nam Hebrews *non omni*, idem est quod *nulli*), nullus faciem fixius inture, in mulieris specie oculos defige. Hoc enī curiosum est, et sepe castiti periculorum; species enim et pulchritudo non tantum mulierum, sed et juvenum illecebrosa est, ac concepiscientiam exstimulatrem feminarum, tum marium. Porro Syrus sic habet: *Omni viro ne reueles quod est in corde tuo; et inter mulieres ne exerves sermones tuos;* Complutensis: *Omni homini noli intendere in specie: et in medio mulierum noli considera.* Tigurina: *Ne contemplaris quenquam hominem gratia pulchritudinis (Valabius: Ne quem ex forma judices); neve inter mulieres desideras; alii: Ne inture ultimū hominem propter pulchritudinem; neve in medio mulierum considero.* S. Cyprianus, De Singular. Cleric.: «In medio mulierum noli assiduus esse. » Ex assiduitate enim sequitur libertas, ex libertate proleria. Unde concludit: «Ubique gustanda est, non contumia cum mulieribus presenta; sed quasi transuenter feminis exhibenda est accessio quodammodo fugitiva. » Memora. est quod de Hugo Gratianopolitano legitimus, eum, cum per 52 annos fuisse ejus urbis episcopus, ac ordinare matronarum confessiones, etiam crebris confitentem, exciperet; nullam tamen ex facie, sed aliquas ex voce dumtaxat agnoscisse. Adeo continens, custosque erat oculorum; «osque de missis, non in vulnus, sed in humum defigebat.

Sapienter S. Augustinus, in Regula, que habetur in fine tom. I, cap. xxi, de oculis ita sancit: «Oculi vestri eti jacintur in aliqua femininarum, figurant in nulla. Neque enim quando proceditis, feminas videre prohibemini; sed appetere, aut ab ipsis appeti velle criminosum est. Nec solo tactu atque affectu, sed aspectu quoque appetitur, et appetit concepiscientia feminarum. Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis est nimis. Et cum se invicem sibimet, etiam tante lingua, conspicut mutuo corda mutant impudica, et secundum concepiscientiam carnis alterius delectantur amore, etiam intacts ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Nec putare debet qui in feminam figuram oculum, et illius in se diligit fixum, ab aliis se non videri cum hoc fecerit; videtur omnino, et a quibus se videri non arbitratur. Sed ecce latet, et a nomine hominum videatur, quid facit de illo desuper inspectore, quem latet nihil potest? An ideo putandas est non videre, quia tanto videt patientius, quanto sapientius? Illi ergo vir sanctus timeat disperdere, ne velit feminæ male placere. Illum cogitet omnia videre, et a veli feminare male videre. Illius nāque et in hac causa commendatus est timor, ubi scriptum est: Abominatio est Domino defigens oculum. »

13. DE VESTIMENTIS ENIM PROCEDIT TINA, ET A MULIERE INQUITAS VIBI. — Ita Romana ceteraque nam Greca omittit *vibis*; ne-

nulla, ut Complutensis et Romana, pro viri substituunt mulieris. Unde Tigorina: *Nam ut tinea nascitur vestimentis, ita a muliere iniquitas mulieribus; alii, et a muliere malitiae feminae.* Syrus: *Quia sicut super vestem eadi tineam, ita zetus super mulierem ob meditam socius ejus.* Verum lectio Latina multo congruentior et verior est, quam sequitur S. Cyprianum aliquip Patres. Est hec valde apposita similitudo, qua libido assimilatur fineas.

Nam primo, ut recte Jansenius, sicut insinuit vestibus, atque ab eis suam trahit originem: ita in ipso mulierum aspectu et conversatione eum sis inista est iniquitas viri; quae inde velut naturaliter progignitur, non minus mentem hominis corrumpens, quam tinea uestes. Sicut ergo uestes diligenter custodienda sunt, ne eis corrumpens linea ingeneretur: ita et mens hominis vigil custodia munienda est, ne ei a mulierum consortio corruptio ingeneretur; nonne si sicut admittitur, sicut ingenerata ueste linea semper serpit, et totam uestem eredit, ita a libidinosa cogitatione in mente recepta paulatim progrebat, et totam ejus pulchritudinem exedit, nisi tempestive occurratur. Celebre est illud Musei: *Pulchritudo feminae auctor est veloci sagitta. Oculus vero via est; ab oculi ictibus vulnus dilabitur, et in preordina viri ruit.* Et illud Philosophi: *Quid est pulchritudo? orevis tyrannus, blanda deceptio, eburneum defrumentum, regrum sollicitum, flos facilis cadens, amica inimicitia, concors discordia, splendor fugax, dulcis sensuum laqueus.* Breviter, sed nervosae nostre Campianus in libello *Decem rationum fidei*, omnia mundi pulchra ita pingit: *Aurum, gloriam, delicias, veneres contemnente. Quid enim aliud ista sunt, nisi terrarum illa, canorus aer, popina verium, bella sterquilinia?*

Secundo, sicut naturale est ex ueste oriendi tunc, ita ex femina viri concupiscentiam: tibinihi tale volenti nascitur in ueste et in ueste finea: ita nihil tale volenti, item repugnant, nascitur ex femina desiderium. Scitum illud S. Hieronymo uscriptum: *Femina ignis, vir stupra, diabolus flabellum; sutfat enim, ut stupra ignem concupiscentiae concepit, eoque deflagrat.*

Tertio, tinea insensibiliter in ueste nascitur, et sine sensu eam erudit et consumit: sic et insensibiliter ex conversatione viri cum muliere oritur libido, etiam inter castos et Religiosos; ut se captos et accenos videant, antequam ignem ustionemque sensorint.

Quarto, sicut tinea uestem et seipsam cum ueste consumit, ita libido se eum libidinoso intermit et perimit. Vide que de tinea dixi, *Osee v. 12.*

Audi S. Cyprianum, tract. De Singulari. Clericorum, hunc locum pertractantem, et Clericos ad famam mulierum exsimilantem: *De carbonibus, inquit, scindillæ dissiliunt, de ferro rubigo, nutruntur morbus, aspidæ sibilant: et mulier fundit concupiscentiae pestilentiam, quam Salomon sic*

comparat dicens: *De vestimentis procedit linea, et a muliere iniquitas viri.* Et mox: *Qui deposit vinorum nupharum, et aliter vineolis formicis obligatur, quamvis vullo concebitus mactetur; desiderio tamen, visti, colloquio, conjunctione semper oblectatur. Nam si desiderium femine non habetur, nunquam feminam suis oblectamentis assumeret.* Et inferius: *Cirys (femina) cantu tolerabilis est audire basiliscum sibilantem.* Ita sane videmus hodie nonnullos viros bonos, etiam Ecclesiasticos, seminarium quarum confessiones audiunt, vel quas in pietate promovere satagunt, sensim occulto amore si non carnali, certe sensibili ita subtilli carpi, ut ipsius seco teneri nesciant. Unde Rabanus: *Perculose, inquit, tibi ministrat, cuius vultum frequenter attendit. Nam impudici osceuli non norunt anima pulchritudinem, sed corporum.* Quocirca S. Hieronymus, ad *Nepotianum*, eam monet, dicens: *Omnes pueras et virgines Christi, aut equaliter ignoras, aut aequaliter diligere. Ne sub oculo teo mansites, nec in praeterita castitate confidas. Neo sanctior Davide, neo Salomon potes esse sapientior. Memento semper, quod paradisi colonum de possessione sua mulier ejecerit. Exortat tibi quilibet sanctus frater assistat, et germana, vel mater, vel probatae quedam apud omnes fidei. Scio quosdam convallusare corpore, et animo aegrotare cespisse.*

S. Basilus, *Admonit. ad filium spiriti.*: *Vide, inquit, ne te seducat corporis pulchritudo, et decorem anime tua amittas. Ne improbo oculo tuo intuearis speciem mulieris, ne infret mors per fenestras tuas. Non aperias aures tuas ad perficienda verba earum, nec concupisces nequitudinem in anima tua. Mulieris carnem non velis tangere; ne per tactum ejus inflammetur cor tuum, et spiritu tuo labaris in perditionem. Sicut enim femina proximans igni comburitur: ita qui tangit mulieris carnem, non evadit sine damnatione anime sue; et licet corpore castus evaserit, mente tamen ac corde corruptus abscedit. Dic mihi, queso, fili, quid sunt profectus animæ? amare carnis pulchritudinem? Nonne sicut femum cum a fervore testatis percussum fuerit, arescit, et paulatim pristinum decorum amittit? Similis est etiam species humanae naturæ, succedente sibi senectute omnis decor pristinus deperit; et quos in amore sui antea concitat, postmodum odium eorum efficietur.*

Idem, *De S. Virginitate*, feminam comparat magneti; sicut enim magne trahit ad se ferrum, licet dissitum, sic virum ad se pollici species et vox feminae. Idem, in cap. iii *Isaiæ*, mulierem comparat basilisco, qui visu eos quos intuet necat: *Ipsa enim contuato, inquit, obscuram denuntiat animæ impuritatem. Dum enim suaviter et blandi aridet ocellis, prolebit ad explorandam libidinem. Jactu enim oculorum sagittam plane exitalem emittit; ejusmodi tandem obtemperat*

COMMENTARIA IN ECCLESIASTICUM, CAP. XLII.

Rumor de basilisci natura, quem dicunt solo aspectu corrumpere suos spectatores.

11. 14. *MELIOR EST ENIM INIQUITAS VIRI, QUAM MULIER BENEFICIENS, ET MULIER CONFUNDENS IN OPPROBRIUM.*

— Hoc sententia paradoxæ videtur et explicatu credituque difficulter; unde hereticis docentibus planas et claras, esse S. Scripturas, a Catholicis objici solet. Memini in Belgo heretice cuidam in navi Antverpiensi, sese Biblicam et Bibliorum psalmi impudenter jactantem, Catholicum hec verba in objiciebat, ut eorum sensum deprimeret: mox illam, vel quod nesciret, vel quod erubesceret cum, utpote suo sexu vereundum, pandere, obmutuisse; itaque se omnibus deridentem proposuisse.

Primo igitur, Scholia Vatablo ascripta taxant Nostrum, ceterosque interpres, quod eorum versio et sententia parum parva videatur. Quomodo enim, inquit, melior est iniquitas viri, quam beneficencia mulieris? Quocirca sic vertunt: *Melior est deformitas viri quam pulchra mulier. Illebrum enim *Y*ra et malum et deformem significat; sicut *Y*ob notat tam pulchrum quam bonum, juxta illud: *Eece quam bonum, et quam iugundum, habitar fratre in unum!* Verum Grecum *τοπεια* malitia significat, non deformitatem; et *ἀράθεις* significat beneficencia mulierem, non pulchram. Unde Josephus, hoc Hebreus, lib. II *Contra Apionem*, citat hunc locum, ut habent Graeca et Noster, atque Ecclesiasticum vocat legem divinam, et ex eo quasi ex divina lege testimonium citat, cum de nuptiis agit. At enim, *τον δι χειρον, πρων* (subaudi *χειρον*), id est lex, de ea enim agit, *ἀράθεις*; et *τα μάτια, και οι τοντοι* *ἀράθεις*; *ἀράθεις* *τα μάτια*. Que verba Josephi interpres partim male reddidit, parum præterit; sic enim transuersa oportet: *Mulier pejus est quidam viro per omnia, et ipsius viri malitia præferenda est beneficencia mulieris.* Quod Ecclesiasticus hic aut totoem verbis: *Melior est iniquitas viri, quam mulier beneficens.**

Secundo, Lyranus limitat sententiam ad cohabitatem, q. d. Melius est cohabitare viro iniquo, quam mulieri beneficentia. Verum haec limitatio nodum non solvit; neque additur a Siracide, ne addenda sit; sive enim cohabibile, sive non cohabibile, melior est iniquitas viri, quam mulier beneficens.

Tertio, alijs passim per virum accipiunt ratiōnēm, per mulierem sensum et concupiscentiam, q. d. Melius est corripi et castigari a ratione, quam concupiscentia blanditias delintri et illici. Verum hic sensus mysticus est, non literalis.

Quarto, Levinus Lennius medicus, lib. IV *De Oculitis natura miraculis*, cap. xii, fuse sic explicat: *Melior est iniquitas viri, quam mulier beneficens.* Cui sententia hinc, inquit, subesse sensum interpretor, ut vir etiam ignavus, iners, somnolentus, negotiandi omnisque mercature rerum gerendarum rudis atque imperitus, et genuinam hujus sententia mentem accedit.

Sensus ergo genuinus hic est. Dat causam (ut patet ex *enim*, quod habent Latina, eti id de-

pat in Gracie) ejus, quod dixit: *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim præcedit linea, et a muliere iniquitas viri.* Quia scilicet mulier est res *τηλεβροσ*, periculosa et

damnona, ut melior sit iniquitas, grecè πονητική, id est malitia, malignitas, maleficiencia, viri, quam bonitas, benitatis et beneficencia mulieris. « Melius, » ergo, id est minus malum sicut et vel potius « melius, » id est salius est negotium habere, vel incidere in virum malevolum et maleficium, quam in multorum benevolam et beneficiam; tum quia vir maleficus est occasio patientiae, humilitatis, mortificationis, illarumque virtutum; mulier vero benefica est illecebra concepcionis et peccati, eaque duplex. Primo enim illicit et illicet, qua mulier; secundo, qua benefica; tunc enim, et beneficencia ingens est amoris illicium: tum quia a viro maleficio, quasi ab hoste tui caves, tegue custodis et munies; a muliere vero benefica ades non caves, ut velis nolis cogaris eam redimare, ideoque ipsi te tandem sibi subjici, torque amore sui ita captivabit, ut tecum faciat quidquid volet; uti mulieres Salomonem deduxerunt ad idololatriam, Dallas Samsonem prodidit Philistaeis, etc.

Igitur melior est « iniquitas, » id est malignitas, molestia, vexatio, injuria viri, quam mulier blanda et beneficiens; quia ipsa est dulce venenum, ac blandientia et beneficiando concepcionem viri incitat, eumque ducit ad opprobrium et extimum, iuxta illud: « Mulier, cui benefacit, ei se prostruit. Id graphicè describit Salomon. Proverb. cap. viii, 10. Malitia autem, et inusta vexatio viri patientiam quidem exercet, sed non creat perfidium; unde colligendum est, quod magis cavenda sit mulier, presertim benigna et benefica, quam vir austerus, molestus, rudes et ferus. Hunc esse sensum liquet ex eo quod subdit: « Et mulier confundens in opprobrium. » Nam rōet est causale, significans quia, q. d. Quia mulier beneficia suis illecebris hominem sibi subjugat, eumque confundit, id est ignominia affectu, ducitque ad opprobrium præiens et eternum; idcirco pro viro maligno caenda est. Ex quibus verbis liquet, ati Janensium, Siradicem non absolute beneficentiam mulieris rejecere; sed eam duntaxat, que occasio est confusione et opprobrio. Nam aliqui beneficentia S. Ceciliae saluti, honori et glorie fuit S. Valeriano; quia eum Christianum, sanctum et Martyrem effect. Sic Clotildis sui comitatus Glodoveum, fecitque fidem. Idem fecerunt aliae reginae, sancteque virgines. Unde aliqui ex Greco sic vertunt: « Potior est malitia viri, quam mulier benefica: mulier eam pudenda probrovi; Tigrina: « Melior est nequitia viri, quam mulier benignam se præstans; mulier quo eadem auctor est probrovia turpitudinis. Quid Vatabus expōns « Melior, » inquit, id est, « minus mala, » q. d. Ad turpes amores plus est periculi a benignitate etiam et comitate mulierum, quam ab aperita virorum nequitia. »

Ita Palacius: Melius est, inquit, versari cum viro iniquo, quam cum femina blanda. Illius

enix iniquitas te ejicit et repellit a se; bajas autem blandimenta provocant et attrahunt ad se, iniquum virum omnes odunt, blandam teminam vestem qui non amet.

Et Dionysius: Melior est, inquit, iniquitas viri, quam mulier beneficiens, non directe, sed occasionali, id est, minus periculosus et mox est vir iniquus, quam mulier bona; quoniam minus alicet ad concepcionem inflamationem; quanto enim melior et factetur est mulier, et tanto est concepcioniblilior. Hunc esse sensum patet ex eo quod subdit: « Et mulier confundens in opprobrium, » id est ad confusibilem libidinem trahens, et ad grande opprobrium, quod inde consequitur. Hec Dionysius.

Vide Anastasium Nicenum in *Quesit. S. Script. Quesit. LXIII* (exstat, tom. I *Biblioth. SS. Patrona*) ubi inter alia ex S. Chrysostomo hinc mulieri dei eloqua vel epitheta: « Quid est mulier? in terra naufragium, fons scleris, thesaurus crudium, lethalis occursum, lapsus oculorum, animarum exitium, cordis lancea, juvenum pernicias, sceptrum inferorum, praecipus desiderium. Quid mulier? sanctorum columnam, quies serpentis, diaboli solatium, aegritudo inconsolabilis, formax succensa, eorum qui servantur scandalum, vitium immedicable, diurnae rugae, prodigorum hospitium, officina daemonum. Quid mulier? malum amatorium, medicamentum impudens, fera inexpugnabilis, impetus ac appetitus, os effrenatum, triumphus mysteriorum, dum tenerum, magistra delictorum, sclerola oblectatio, cupiditas insatiables, simul dormiens intemperanta, simul expurgescens sollicitum, vestita vipera, quae sponte eligit pugna, diurnum damnum, domus tempestas, viri naufragium, immisus fera, adulterorum receptaculum, arma diaboli, rabies que concupiscitur, mors totius mundi. Merito debet Sapiens: Parva est omnis malitia ad malitiam mulieris. »

Subdit deinde remedium concepcionis illius esse, si quis serio cogite mulierem esse sepulcrum deaditatum, quod sub pelle colorata et rubicunda legit stercora, menstrua, sordes, omnemque putredinem; que post modicum tempus in senio et morte, undique ex oculis, auribus, naso, totogate corpore, cum intolerabili fætore et horrore distillabit.

Idem experientia docit docere Philosophi, Socrates: Cum se, inquit, diligere et appetere te dixerit mulier, tum ab illa magis metuendum est, quam dum convitatur. Unde if se sum Xanlippen convitantem, quin et verbefantem, malum, quam aliam sibi applaudentem. Idem dictabat se tria mala assecurum, grammaticam, pauperaten, et perniciosam uxorem; quorum duo effugisset, tertium effugere non potuisse. Pythagoras interrogatus cur izimico filium nupiū dedit? Quia, inquit, nihil ei dare poterum datur. Plautus, in *Truculentis*: « Mulier, sit. ul-

mio male facere melius est onus quam bene, » q. d. Multo facilius mulier male faciet, quam bene.

Mystic S. Augustinus, lib. II, *De Spiritu. et Anima. cap. xi*, vel quisquis est auctor; non enim videtur revera esse S. Augustinus; nam, cap. xxxvii, citat Boetium, qui fere centum annis fuit S. Augustino posterior; est tamen pius et eruditus. Hic, inquit, auctor per virum accepit rationem superioriem in homine, quia regit; per mulierem vero rationem inferiorem, que regitur. « Est itaque, inquit, in ratione quiddam ad superna et celestia intendens, et id dicitur sapientia; et est quiddam ad transitoria et caduca respiciens, et id vocatur prudens. Hec duo ex ratione sunt, et in ratione consistunt. Et dividit se ratio in duo, scilicet in sursum et deorsum: sursum in sapientiam, deorsum in prudentiam, quasi in virum et mulierem; ut vir sit superior, et regat; mulier inferior, et regatur. Unde dictum est: Melior est iniquitas viri, quam beneficencia mulier. Melior siquidem est, qui per celeste desiderium accensus, carnem, necessaria etiam ei subtrahendo, affligit; quia qui per carnalem affectum resolutus, per omnia quæ commoda sunt, ei satisfacte contendit. »

Secundo, S. Gregorius, lib. XI *Moral. cap. xxv*, quem sequitur Rabanus hic et Glossa, per virum accepit mentes fortis et discretas, per mulierem vero infirmas et indiscretas: « Melior, inquit, est iniquitas viri, quam beneficencia mulier. Vir enim, fortis quilibet et discretus vocatur; mulier vero, mens infirma vel indiscreta accipitur. Et sepe contingit, ut etiam discretus quisque subito labatur in eulpam; atque indiscretus aliis et infirmus bonum exhibeat operacionem. Sed is, qui indiscretus atque infirmus est, nonnunquam de eo quod bene egerit, amplius elevatur, atque gravius in culpam cadit; discretus vero quisque ex eo quod male se egisse intelligit, ad districtio- ni regulan artelis se reducit; et inde aliis ad justitiam proficit, unde ad tempus a justitia cedisse videtur. Quia in re recte dicitur: Melior est iniquitas viri, quam beneficencia mulier; quia nonnunquam etiam culpa fortius occasio virtutis fit, et virtus infirmorum occasio peccati. »

Tertio, S. Bernardus, serm. XII in *Cant.* per virum accepit predicatores, et eos qui aliorum salutem procurant; qui licet aliquando peccant, meliores tamen sunt mulieribus, id est auditibus et discipulis sibi soli sancte viventibus, anque sue beneficentibus. « Nam quidem, inquit, tu iusti custodis vigilans beneficas; sed, qui iurat cultos, melius facit et virilis. Quod si implere non sufficit absque aliquo iniquitate, id est, absque quadam inqualitate vita et conversationis sue, memento quia charitas operit multitudinem peccatorum. » Quare melior Deo que gratio est vir apostolicus, eti in defectus aliquis labatur, quam solarius vel monialis

sibi soli Deoque vacans, ideoque defectum vita activa expers. Sicut melior est canis venaticus, qui leporis capit, eti aliquando currendo perentes pedes eruent; quam catellus speciosus, qui herce sua situ confinatur, ab aquae delicatae pascitur, uti cuiusdam Sanctorum Christus revelavit.

Quarto, noster Alvarez de Paz, lib. IV *De Dignit. Q. perfect. cap. xvi*, per viros accepit perfectos, per mulieres imperfectos et tepidos; quorum bonitas, inquit, ideo illorum iniquitati supponitur, quia perfectus ex modico casu magnam humilitatem capit, et imperfectus ex bone opere saepè globo inanem et superbiam erigit. Denique melior est vir iniquus, id est publicus penitens, quam mulier beneficiens, id est Phariseus de suis jejuniis et precibus se jactans.

Moraliter, discant hic Christiani, etiam sacerdotes et Religiosi, quam sibi a feminis etiam habent iniquitatem, piis et devotis (imo magis ab his quam ab aliis) cavere debeant; ne ex igne hoc vel flammam, vel certe fumum concipient. Sciebat hoc S. Franciscus, qui (uti habeat *Annales Waddingi*, anno Christi 1219, num. 43 et 47.) previdebat pericula famæ et spiritus suis fratribus ex cura et familiaritate Clarissarum imminentia (que paulo post sub Urbano IV reprobavit eventus), ab ea suos absolvit enixe petiti et impestravit a Cardinale Hugoino, qui postea creatus Pontificis, dictus est Gregorius IX. Quin et suos ab eis retinuerat, sepius turbato animo diebat: « Timo ne, dum Deus nobis abstulerit uxores, diabolus nobis procuraverit sorores. » Imo quendam a suis moniales visitantem increpans, jussit in fluvium, ut erat vestitus, immergi frigidissimo anno tempore in decembri, addens: « Existimue haec aqua scintillas, que in te lenis et milis, sed periculosus ignis accendit; lava et absterge his undis secretas sordes, que te incio tibi forte adhaescentur. » B. Richerius, socius S. Francisci, dominum eximie castitatis a Deo acceptaret, et tamen studiose vitabat mulieres. Rogatus, cur? respondit: « Nisi id facerem, forsitan justo Dei iudicio tam præclaro munere privarer. » Ita *Annales Waddingi*, anno Christi 1220, num. 8. Idem dixit et fecit S. Thomas de Aquino, uti habeat ejus *Vita. Memorabile exemplum* existat in *Annales ejusdem*, anno domini 1217, num. 24. Sancia, inquit, soror Alphonsi II, regis Lusitanie, imbebat in aula puellam nobilis et devotam, cui nomen Maria Garcia; huc quendam Patrem Franciscanum plium et religiosum (adeo ut post mortem, S. Antonius de Padua viderit ejus animam in celum condescendere) convenire, ejusque pli colloquio pasci desiderabat; dumque frequenter cum lacrymis idipsum experceret, Pater importune rogatus ad illam accessit, ignem una, palmas altera manu ferens; quas ut igni admovit, illaque subito conflagrarent, adjunxit: « Domina, ideo tuum quantumvis plium recuso consortium,